

Nyliberalismen er død! Nyliberalismen leve!

- kritik af Vismandsrapporten

Skrevet af: **Anders Lundkvist** | Offentliggjort: 01. december 2008

Det Økonomiske Råd (DØR) udgav for en uges tid siden sin efterårsrapport, der dels indeholder en konjunkturvurdering, dels forslag til en skattereform. Konjunkturvurderingen er pessimistisk. Vi får økonomisk krise med faldende BNP og stigende arbejdsløshed de næste par år.¹

Er krisen en naturkatastrofe?

Selv om ingen kan vide om krisen bliver på 30er niveau - eller værre - er der næppe tvivl om, at vi står overfor noget andet og mere end en almindelig recession af den type, som de kapitalistiske lande oplevede i 1981, 1991 og 2001.

På den baggrund kunne man med rimelighed forlange en undersøgelse af, hvordan det er kommet så vidt. Er der noget galt med den deregulering eller liberalisering, som er blevet gennemført i de seneste årtier? Er der brug for mere offentlig kontrol med kapitalen, så det sikres at investeringerne ikke forsvinder i spekulation, men går til fornuftige formål? Skal redningspakker være rene gaver eller skal der være betingelser, der sikrer mod gentagelse? Er der behov for en vægtforskydning fra en tilsyneladende ineffektiv - for ikke at sige katastrofal - kapitalisme til en større rolle for den demokratiske sektor?

Sådanne spørgsmål diskuteres nu overalt i den vestlige verden, også blandt liberalt orienterede politikere og økonomer. Hos Vismændene har krisen nærmest status af en naturkatastrofe. I hvert fald kan man ikke finde nogen selvansagelse i forhold til deres ret konsekvente nyliberale politik igennem mange år, især

- deres præference for den private over den demokratiske sektor (reduktion af skatten, mere privatisering og udlicitering; fx anbefalede de i forårets rapport en halvvejs afvikling af folkepensionen - væk med tillægsbeløbet - til fordel for private forsikringer),
- deres anbefalinger af større frihed for kapitalen (deregulering),
- og deres ønske om at markedet sætter standarden for offentlig aktivitet, snarere end omvendt (kommercialiseringen af den offentlige sektor).

Nu da nyliberalismen er gået konkurs er der mange ting, der skal tages op til revision. Det vil tage tid, men det er dristigt simpelthen at ignorere at verden har ændret sig. Faktisk er 'ignorere' et forkert verbum, for DØR's svar på de ulykker, den uhæmmede (finans)kapital har ført os ud i, er:

- fortsat svækkelse af den demokratiske sektor gennem skattereduktioner,
- og præmiering af kapitalen gennem reduktion af skatten på kapitalindkomster.

Som Friedman sagde: 'Times of crises are also times of opportunity', som fx praktiseret af Bush-administrationen efter Kathrina, hvor svaret på katastrofen - der skyldtes afmonteringen af det offentlige beredskab - var yderligere privatisering og deregulering. Tilsvarende benytter Vismændene nyliberalismens bankerot til at radikalisere denne ideologi. Det skal vi nu se.

Skat er skidt

Hvor højt skal skatteniveauet være? Liberale mener at pengene ligger bedst i borgernes lommer; skat er noget negativt ('skattetryk'), fordi den begrænser den private sektor, hvor vi formodes at have brug for flere fladskærme og biler. Socialdemokraterne og venstrefløjen mener/mente at vi skal 'betale vor skat med glæde' (som Kampmann sagde), fordi den finansierer velfærdsstaten (når de

siger 'skattetryk' i stedet for 'skattebidrag' må det være en fortaelse); det, vi har brug for, er bedre sygehuse, skoler og kollektiv trafik.

Det liberale synspunkt er baseret på princippet om økonomisk frihed, mens den alternative opfattelse bygger på at demokratisk reguleret aktivitet - hvor vi har lige indflydelse: én person, én stemme - er mere retfærdigt end markedets princip om indflydelse efter tegnebogens tykkelse. Individuel frihed og demokrati står overfor hinanden i en evig konfrontation.

Her har Vismændene ikke rystet på hånden i mange år: Det gælder om at få skatten ned, altså marginalisere den demokratiske sektor til fordel for den private. Derfor er de bekymret over at 2015 planen - der netop har dette sigte - synes under pres. De er ganske vist modstander af skattestoppet, men det er alene fordi det er ufleksibelt.

Hvorfor er DØR så kritisk overfor skat, dermed velfærdsstaten?

Det hænger selvfølgelig sammen med at skat formodes at hæmme arbejdsudbudet, men den dybere grund er denne:

"Skatterne bruges til at omfordele forbrugsmuligheder mellem borgerne. Imidlertid medfører de fleste skatter et tab af samfundsøkonomisk effektivitet, fordi de forvrider beslutningerne om arbejdsudbud, opsparing, investeringer, forbrugsvalg mv. Den mest grundlæggende problemstilling i indretningen af et hensigtsmæssigt skattesystem er derfor at afveje effektivitetshensyn over for fordelingshensyn."

Skat er altså i sig selv ineffektivt. Derfor leder DØR med fornyet energi efter metoder at få den reduceret, fra lavere topskat og beskæftigelsesfradrag til lavere skat på kapitalindkomster.

Hvad er effektivitetskriteriet? Svar: De private aktørers beslutninger på markedet.

Markedsøkonomien er altså standarden for rationalitet, og fællesskabets økonomiske beslutninger er sand i dette fintfølende maskineri. Det er altså ikke sådan at markedet er effektivt på nogle områder, det offentlige på andre. Kapitalejere og forbrugere er af princip klogere end demokratisk valgte politikere. Hayek kunne ikke have udtrykt det klarere.

In The Invisible Hand We Trust. Så hvorfor har den nu svigtet os i den økonomiske krise? Det spørgsmål kunne det have været spændende at få diskuteret, men det må vi have til gode.

Skat på kapitalen skal ned

Den generelle filosofi er som bekendt denne: Skatten på arbejde hæmmer udbudet af den arbejdskraft, som der bliver så megen brug for i de kommende år, fordi fremtidens mange ældre skal forsørges. Derfor skal skatten på arbejde ned.

Her har vi i samme ombæring argumentet for at gøre det mindre tillokkende *ikke* at arbejde, altså forsørge sig med dagpenge/kontanthjælp eller leve af kapitalindtægter, der jo pr. definition ikke er betaling for en arbejdsindsats. I forårets rapport foreslog Vismændene derfor at sænke dagpengeperioden fra 4 til 2½ år, og i denne rapport underkastes beskatningen af kapitalindtægter en kritisk gennemgang, hvor man følgerigtigt når frem til at alle spekulanterne, der snylter på os andre ved at beslaglægge en pæn del af nationalindkomsten uden at yde en produktiv indsats, skal betale substantielt mere i skat. Skat skal flyttes fra de aktive til de passive, fra arbejdsindtægter til kapitalindtægter!

Næh. Det viser sig mærkeligt nok at økonomerne vil *lette* skatten på kapitalindkomster. Faktisk helt ned til selskabsskattens niveau, dvs. 25% (det kan fx gøres ved at kun 75% af kapitalindkomsten skal være skattepligtig, siges det). Virkelig en rundhåndet belønning til kapitalejerne for at have bragt os til afgrundens rand.

Vismændenes overordnede princip er i øvrigt, at alle former for kapitalindkomster skal beskattes ens. Dette følger af at markedet véd bedst. Hvis det offentlige fx beskatter profit fra produktive investeringer lempeligere end kapitalgevinster (der udspringer af ren spekulation), blander man sig i markedet med politiske bestemte prioriteringer, og det er altid - som vi så ovenfor - irrationelt.

Heraf følger at beskatning af investering i bolig skal bringes på linie med beskatning af andre investeringsafkast. Derfor anbefaler Vismændene at ejendomsværdiskatten, der jo har været frosset fast grundet skattestoppet (hvilket er en vigtig grund til ejendomsboblen), hæves, ligesom de vil have en skat på boligkapitalgevinster. Det er bestemt fornuftige forslag, men det sidste kommer der nu ikke så meget ud af. Skatten udløses først, når man sælger boligen, men ikke hvis man så køber en ny eller flytter til en lejerbolig. Det lyder nærmest som om man kun skal betale skat, hvis man emigrerer eller dør. Men her er der atter et fornuftigt forslag, nemlig at arveafgiften skal hæves. Det er også en fin idé at indføre grundskyld på jordværdier og andre naturressourcer; her er begrundelsen dels den praktiske at disse objekter ikke kan flygte og dermed unddrage sig beskatning, dels at udbudet er konstant, hvorfor skat ikke indebærer en forvridding.

Beskatning af kapital har et utvivlsomt problem, nemlig at megen kapital let kan flygte til Luxembourg eller andre skattely. En god anledning til at Vismændene slog på tromme for fælles EU regler, men det er der desværre intet om.

Konjunkturpolitiske valg

Hvad skal man gøre for bedst muligt at afbøde konjunkturedgangen? Lad os først beskrive de afgørende politisk-økonomiske brudflader. Der er to.

1) Den neoklassiske holdning er at statens budget er som en husholdnings. Derfor gælder det om at der er balance mellem indtægter og udgifter, mellem skatteopkrævning og offentlige udgifter. Ellers må man låne, altså stifte gæld, og det bringer os i uføre.

Dette var holdningen under Hoover og faktisk også under Roosevelt i de to første år af hans præsidentperiode, med velkendt resultat (øget arbejdsløshed). Det er også filosofien bag EU's Økonomisk Monetære Union, der dekretterer at der stort set ikke må føres ekspansiv finanspolitik, idet det offentlige underskud ikke må overstige 3% af BNP. Ifølge denne tankegang skal man i stedet satse på pengepolitik, dvs. at den officielle rente (diskontoen) skal sænkes, således at virksomhederne opmuntres til at investere i arbejdspladser.

Det har indtil nu ikke virket. Dels fordi ECB - den europæiske centralbank - ikke har sænket renten meget, eftersom den først og fremmest er sat i verden for at forhindre inflation, hvilket kræver en rimelig høj rente. Dels fordi en sådan pengepolitik overalt i den vestlige verden har vist sig ret ineffektiv. Idéen er jo at en sænkning af den officielle rente skal sprede sig til de private banker - fordi de kan låne billigere i centralbankerne - men en sådan afsmitning har det knebet med. Rentefoden i den private sektor - mellem private banker indbyrdes og overfor virksomheder og forbrugere - er stadig meget høj.

Denne økonomiske politik kaldes 'monetarisme', og den er et centralt led i nyliberalismen. Pengepolitik er mindre indgribende i forhold til den private sektor og derfor at foretrække; finanspolitik lugter af socialisme og den er uansvarlig, fordi den giver gæld (når den er ekspansiv). I denne optik er det et krav for 'økonomisk ansvarlighed' at offentlige udgifter er 'finansierede'.

Heroverfor står Keynesianismen, der har ringe tiltro til pengepolitik i en krisesituation. For det første kan det - som vi har set - være svært at få renten ned, og for det andet betyder den generelle mistillid og pessimisme at de fleste foretrækker at beholde pengene for sig selv. Derfor skal det offentlige træde i karakter med en ekspansiv finanspolitik. Det giver underskud, men skidt med det,

for hvis det hjælper økonomien med atter at komme i gang, vil skattebetalingerne stige grundet de højere indkomster, samtidig med at de offentlige udgifter til dagpenge etc. vil falde. 'Dynamiske effekter', kan vi kalde det.

Monetaristerne har det ikke godt for tiden. Få lande tager efterhånden de 3% alvorligt, og ECB er henvist til at bønfalde om at man snarest muligt kommer tilbage til balancerede budgetter.

2) Men lad os nu antage at krisen er så dyb, at monetaristerne må krybe til korset og erkende, at pengepolitik er utilstrækkeligt, og at der er brug for ekspansiv finanspolitik. På det tidspunkt afslører den anden brudflade i den økonomiske politik sig.

Liberales foretrækker naturligvis den private sektor og vil derfor anbefale skattnedsættelser, så den private efterspørgsel stimuleres. Socialdemokrater - og hvad der ligger til venstre herfor - vægter fællesskabet højere og vil derfor foretrække, at den offentlige efterspørgsel øges, nemlig gennem øgede offentlige udgifter til miljø, sygehuse, skoler, kollektiv trafik etc.

Overordnet er dette en ren politisk prioritering: Flere fladskærme eller færre uhumske toiletter? Men her er det også på sin plads med en effektivitetsbetragtning. Hvis man vil bruge 100 milliarder kr til at øge efterspørgslen i den private sektor, må vi først fratrage de 15 milliarder, der spares op (den private opsparingskvote er ca. 15%), og derefter må vi fratrage halvdelen af det resterende beløb - altså 42½ milliarder kr - fordi denne del af forbruget retter sig mod udenlandske varer. Nettoeffekten af indgrebet er derfor på blot 42½ milliarder kr. I vor globaliserede verden er 'Keynesianisme i ét land' ineffektiv, vel at mærke når det drejer sig om at stimulere den private sektor.

Bruges de 100 milliarder derimod på offentligt forbrug, er der ikke et fradrag for opsparing, og pengene kan målrettes så de skaber indenlandske arbejdspladser. I 1970 udgjorde offentlige investeringer 4,3% af BNP, i 1980 3,1%, men i både 2000 og 2004 kun 1,7%, så efter denne udsultning er der faktisk desperat brug for en 'genopretningspolitik'². Måske kan der trods alt komme noget positivt ud af krisen?

Vismændenes valg

DØR vil ikke have ekspansiv finanspolitik i 2009.

I dette år forventes arbejdsløsheden nemlig at ligge under 100.000, hvilket kaldes det 'strukturelle niveau' (monetaristerne på den anden side af Atlanten kalder det mere brutalt for den 'naturlige arbejdsløshed'). Kriteriet er at en procent under et sådant niveau udløser inflation ('overophedning'), hvilket som bekendt er det værste i verden. Det er ret modigt at sætte tal på et sådant niveau. For nogle år siden legitimerede kollegerne i USA en arbejdsløshed på 6% (hvis jeg husker ret) med henvisning til at det var den 'naturlige'. Så faldt procenten i flere omgange uden at det bevirkede inflation, og hver gang måtte økonomerne indrømme at der var 'plads' til en højere beskæftigelse end man havde regnet med.

Nationalbankdirektør Bernstein siger det lige ud: Det går ikke med en arbejdsløshed under 50.000. Vi skal have den op!

Men hvis konjunktursituationen i 2010-11 bliver så dårlig som forventet, kan det komme på tale at øge det offentlige forbrug eller de offentlige investeringer, men det tilføjes straks:

"Disse tiltag har dog ikke umiddelbart samme effektivitetsgevinster som en lettelse af indkomstskatten. Samtidig må øgede udgifter nødvendigvis følges op af stramninger på et senere tidspunkt for at undgå en permanent forværring af de offentlige finanser."

Det første udsagn er uforståeligt, for præcis det modsatte er tilfældet af de grunde, som er nævnt ovenfor. Det andet udsagn viser at Vismændene grundlæggende er gift med teorien - eller

ideologien - om det balancerede budget. I sætningerne umiddelbart efter citatet får vi at vide, hvad den egentlige grund til betænkeligheden ved øgede offentlige udgifter er, nemlig at det vil komme i konflikt med 2015-planens vision om på sigt at marginalisere den demokratiske sektor til fordel for den private.

Så skal vi have en ekspansiv finanspolitik, foretrækkes selvfølgelig at den private efterspørgsel stimuleres med en nedsættelse af skatten på arbejde (hvorfor nævnes forslaget om at nedsætte skatten på kapitalindkomster for resten ikke her?). Denne lempelse er der sjovt nok ikke problemer med ('dynamiske effekter' siges at klare meget af finansieringen). I et interview i radioens P1 udtalte Overvismanden at øgede offentlige udgifter er et politisk valg. Det samme siges ikke om skattenedsættelserne, dvs. her er vi tilsyneladende på sikker videnskabelig grund.

Der er i øvrigt en lidt mærkelig ting ved forslaget om at nedsætte skatten på arbejde. Den øger folks disponible indkomst og dermed deres efterspørgsel, hvilket giver anledning til en (lidt) øget efterspørgsel efter arbejdskraft. Samtidig formodes folk at blive tilskyndet til at arbejde mere, således at *udbudet* af arbejdskraft øges. Det er ikke ganske klart, hvorfor nettoeffekten bliver mindre arbejdsløshed, - har Vismændene alligevel ikke den store tillid til at lavere skat øger udbuddet af arbejde?

Konklusion

I kølvandet på den økonomiske krise er det blevet populært at mobbe CEPOS. Det er forståeligt, men hvorfor går de økonomiske vismænd fri?

Der skal lup til for at se forskel på de to tænketankes politiske profil. Når DØR fredes, skyldes det at de fremstår som saglige og upolitiske, mens CEPOS ikke lægger skjul på sin liberale ideologi.

Det er vigtigt at Vismændene klædes af. Socialdemokraterne og - især SF - har fremlagt udmærkede idéer om at give de offentlige investeringer et gevaldigt løft i de kommende år. Det vil regeringen og deres allierede i DØR kæmpe imod med arme og ben, og her er det vigtigt at kampen ikke fremstår som en kamp mellem ophøjet videnskab og usaglig politik. Det er politik det hele.

Efterord: Når de politikere og/eller økonomer, hvis politik har bragt os ud i krisen, næste gang kritiserer SF for 'økonomisk uansvarlighed', synes jeg Ole Sohn skulle slå en høj og langvarig latter op.

Noter

¹Rapporten kan findes på www.dors.dk. Kritikken er alene baseret på Resuméet, da jeg ikke har haft tid til at læse hele rapporten.

²Statistisk Årbog 2007: Tabel 379.